

A Orta, on el pintor Pablo Picasso descobreix el cubisme

ANTON MONNER
Cronista de Gandesa

Crònica

El prestigiós artista va arribar-hi als 17 anys, apassionat per la pintura portant els llapis i els pinzells, entre els embalums. Vingué malalt, convidat pel seu amic Pallarès que també desitjava pintar i perquè els metges li receptaren un clima sec

«Tot el que sé ho he après a Horta d'Ebre», digué Picasso quan Quim Cortès i Joaquim Ferràs, els dos representants de l'Ajuntament el visitaren a Canes per demanar-li poder muntar un museu al seu poble. El topònim oficial és Horta de Sant Joan. Quan Picasso descobrí Orta, i en queda fascinat tant en la seva primera estada el 1898 com a la segona el 1909, la població no tenia el nom oficialitzat i per diferenciar-lo de poblacions amb el nom genèric d'Horta, li va afegir d'Ebre. El nomenclàtor toponímic de la Mancomunitat de Prat de la Riba l'oficialitzà uns anys més tard donant-li el nom d'«Horta de Sant Joan».

El topònim que apareixia en documents anteriors sempre era Orta, sense 'H' per tractar-se d'un nucli urbà alt situat dalt d'un pic, un castell inexpugnable, d'origen ibèric i fortificat pels àrabs, que estava tan ben estructurat que fou conquerit per Alfons I, anys més tard que Ramon Berenguer IV s'apoderés de Miravet, Tortosa i Lleida. La seva fortalesa i la conquesta tardana li donà la possibilitat de ser considerada comanda templera independent de la Batllia de Miravet. Els horts queden allunyats a dos quilòmetres del nucli urbà i no eren essencials per al manteniment de la població, regats pel riu Canaletes, i documents del segle XVII diferencien el nucli urbà, «Orta», de les finques rústiques partida «horts», que se'ls assignava unes hores de reg pel «cavalsèquia».

Picasso arriba a Orta als 17 anys, apassionat per la pintura portant els llapis i els pinzells, entre els embalums. Vingué malalt, convidat pel seu amic Pallarès que també desitjava pintar. Els metges li receptaren un clima sec de muntanya. El germà Josep, el gran dels Pallarès, els va anar a buscar al tren, a Tortosa i arribaren al poble amb les mules pel camí de ferradura. Les hores de camí entre la capital de l'Ebre i Orta transcorrien per un paisatge muntanyenc diferent de l'habitual.

«Era un adolescent precoç, ulls foscans no sols per la forma en

Joaquim Ferràs, Joaquim Cortès, Picasso i Maria Josep Prats. FOTO: CENTRE PICASSO D'ORTA DE SANT JOAN

què veien les coses, sinó per ells mateixos, per la seva famosa i inquisitiva mirada», comenta Joan Peruchó al llibre *Picasso, el cubisme*. No té diners, menja el que li donen, cuida els animals, muny la llet de les cabres i neteja el corral. Aviat se sent identificat en la senzillesa dels hortolans. Acompanyat de Pallarès va fer amics.

Per a ell tot era nou i la gent l'observava com un ésser extravagant, de comportaments que ells no entenien, exòtic i bohemí, però amable, somrient i conversador; aviat va identificar-se com un més, als que preguntava coses, comentava els seus avatars, bevia de la seva bóta i els pintava si li agradava la imatge que els rodejava i s'hi sentia inspirat.

Va viure en una cova dins del Port, davant el Mas del Quiquet, i va ser amic dels masovers del lloc, que treballaven els olivers, pasturaven els ramats de cabres blanques avui gairebé desaparegudes, dibuixant els amors bucòlics del pastor i la pastora amb un xiquet en braços i reflectia els vestits dels xiquets o les baralles del cafè, entre progressistes i conservadors,

«Per a ell tot era nou i la gent l'observava com un ésser extravagant, de comportaments que ells no entenien, exòtic i bohemí, però amable, somrient i conversador»

algunes pujades de to i que quedaren estampades per sempre més en els seus dibuixos. Fou, aquesta primera època, la posada a to i la impulsió creativa, pintant cases, carrers del poble i imatges camperoles del Port, que evolucionaria en la segona amb el descobriment del cubisme, la pintura picassiana per excel·lència.

És a Orta, al marge de l'ortografia amb H o sense, on Picasso descobreix les formes geomètriques del cubisme pels paisatges que l'envolten i les cases en for-

ma de quadres que s'enfilen de cara al castell, al marge del nomenclàtor de la 'H' en forma de cub o de la 'O' en forma d'esfera. És quan Picasso incorpora les formes geomètriques que prefigura les imatges en el pensament, els pics en forma de piràmide (Santa Bàrbara) o les cases en cubs (*El molí*).

Observa des d'un racó de la plaça, antiga bassa que servia per recaptar les aigües d'abeurar els ramats, el quadre *La bassa d'Horta*, mirant de cara el castell i l'església en forma de piràmide (l'alçada), les esferes (la plaça rodona com ho era abans la bassa), o els cilindres (les cases com a cubs i triangles de pugen de cara amunt). Recorda en reiterades ocasions que Orta, en el seu conjunt, és realment un poble «cubista».

Ja dos anys abans de la segona estada havia pintat el quadre, *Les demoiselles d'Avignon*, considerat el primer quadre cubista del nou art, on les estilitzades i esveltes figures femenines que recorden els pics que observava al Port d'Orta, i representa la ruptura de l'art pictòric de l'època i un gran xoc per a l'avenir del cubisme.

Ja a partir del 1901, conjuntament amb Georges Braque, s'incorpora al nou estil pictòric, mantenint les formes i els temes dels objectes convencionals, donant naixença al que posteriorment coneixerem per cubisme «sintètic», que continua transformant-se quan altres ho reflecteixen i ell mateix pinta *Natura morta amb ampolla de licor*, recordant el cafè de Joaquim Antonio on la Fernande jugava al dominó i sempre guanyava.

De París estant reviu la fascinació que sentia per Orta, els paisatges, les pagueses, els pastors, els ramats, el mercat i el cafè on freqüentava per escoltar la guitarra del músic major de la banda municipal que la tocava quan Picasso li demanava. Als quadres ho expressa de forma abstracta però perfectament sensitiva. Orta la recorda i la porta al cor!

Al maig del 1909, un mes abans de tornar per segon cop al poble, Picasso retrata a Manuel Pallarès, a l'estil del nou art, i li dedica «*A mi querido amigo Pallarès, recuerdo de su amigo Picasso*». Munta el taller a casa el pastisser Tobies Membrado i pinta *La bassa*, la *Muntanya de Santa Bàrbara* amb l'hipotètic convent, en forma de triangle als seus peus, amb els boscos i els rocams que l'envolten. Pinta també Fernande, la imatge de la seva cara sobre les muntanyes en formes quadrades del Port. *La bòbila*, *Les cases sobre un pujol* i *El molí* són tres nous exemples de les formes geomètriques que descobreix Picasso en el seu pas per la població.

Com a conclusió reproduïxo Joan Peruchó, en el llibre esmentat, quan Picasso escriu el va dir a Cortès i a Ferràs, «Orta m'agrada molt. A vegades penso que m'hi hauria d'haver quedat però els meus amics em deien: Què faràs en aquell poble? No ho sé; potser estaria millor que ara». A l'antic hospital construït al segle XVI, Orta disposa del centre o Museu Picasso. El pintor potser li hauria agradat quedar-s'hi però la seva presència hi resta com a record, que tot el que sabia ho havia après a Orta.